

Motion till riksdagen
2007/08:C208

av Egon Frid m.fl. (v)

Livsvillkoren för överskuldsetta

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Individens ansvar är även statens	3
4	Ett liv i utanförskap	3
5	Regeringens utredning	4
6	Sms-lån en skuldfälla för ungdomar	5
7	Absolut preskriptionstid	5
8	Prövning om en fordran är preskriberad	6
9	Räntetak	6
10	Kreditprövning	7
11	Betalningsanmärkningar	7
12	Utsökningsbalken	8
13	Barn som växer upp i fattigdom	8
14	Saneringslån	8
15	Sociala lån	9
16	Översyn av inkassobolagens verksamhet	10

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att sms-lån och andra snabb lån bör förbjudas.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att en absolut preskriptionstid för civilrättsliga fordringar gentemot privatpersoner bör införas.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att Kronofogdemyndigheten (KFM) självmant ska kunna pröva frågan om en fordran som omfattas av en ansökan om verkställighet är preskriberad.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att införa ett tak för högsta tillåtna räntesats när det gäller konsumtionskrediter.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att sänka beloppsgränsen för när en förenklad kreditprövning får ske.¹
6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning om att betalningsanmärkningar för privatpersoner bör kvarstå i ett år i stället för tre år samt att betalningsanmärkningar som registrerats felaktigt bör bli lättare att radera ur upplysningscentralens register.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av utsköningsbalken.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppgift att se hur många barn som växer upp med föräldrar som är föremål för utmätning samt lägga fram förslag på åtgärder för att förbättra livssituationen för dessa barn.²
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen i regleringsbrev bör ge KFM i uppgift att i sin statistik alltid redovisa antalet barn som lever med föräldrar som är föremål för utmätning.³
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om att införa ett kreditinstitut som erbjuder statliga saneringslån.¹
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppgift att se över förutsättningarna för ett statligt kreditinstitut som erbjuder sociala lån.¹
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppgift att se över inkassobolagens verksamhet.¹
13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning i syfte att strama upp inkassoverksamheten.¹

¹ Yrkandena 5, 6 och 10–13 hänvisade till FiU.

² Yrkande 8 hänvisat till SoU.

³ Yrkande 9 hänvisat till SkU.

3 Individens ansvar är även statens

Från borgerligt håll avfärdas ofta våra förslag om att göra livsvillkoren drägligare för överskuldssatta med att individen har ett personligt ansvar för sin ekonomi. Vänsterpartiet är av uppfattningen att varje människa har ansvar för sin ekonomi och sina skulder. De allra flesta överskuldssatta människor vill göra rätt för sig men får i dag dessvärre inte den möjligheten av samhället. Det visar på en cynisk människosyn att tro att människor struntar i att betala sina räkningar för skojs skull eller av ren lättja. Varje människas personliga ansvar för sina skulder måste balanseras med skärpta krav på kreditinstituten. Det är orimligt att marknaden ska slippa ta ansvar för det utanförskap som den ökande överskuldssättningen skapar.

Till sist är det alltid riksdagens och statens ansvar att skärpa upp lagstiftningen för att komma till rätta med den problematik som överskuldssättningen för med sig både för samhället och enskilda individer. Det är lagstiftarens ansvar att förebygga skuldfällor. Vi befärdar att konsekvensen av den av regeringen förda politiken på en rad områden kommer att bli ökad överskuldssättning och ett ökat utanförskap.

4 Ett liv i utanförskap

I en marknadsekonomi med ett utvecklat kreditsystem finns alltid en risk för att enskilda personer ska råka illa ut till följd av överskuldssättning. År 2006 fanns det 485 800 aktuella gäldenärer i KFM:s register över indrivningsärenden. Det saknas statistik över hur många gäldenärer som finns registrerade i inkassobolagens verksamhet. Det handlar ofta om personer som inte har förmått att betala sina räkningar till följd av oförutsebara händelser som arbetslöshet, långtidssjukskrivningar etc. Det är främst hushåll som saknar ekonomiska marginaler som hamnar i skuldfällan. Ofta är det personer som tidigare varit näringsidkare som råkar illa ut.

Konsumtionskrediter är en vanlig orsak till överskuldssättning. Många kreditinstitut beviljar snabba lån med mycket höga räntor, t.ex. telefonlån och kontokrediter. Många överskuldssatta har även offentligrättsliga skulder, t.ex. obetalda fordringar på underhållsstöd (Konsumentverket, PM 2003:04). Den senaste metoden för att få människor att låna mer är s.k. sms-lån, där kreditinstituten använder sig av en mycket aggressiv marknadsföring.

Många av de personer som finns i Kronofogdemyndighetens register torde vara, eller löpa stor risk för att bli, s.k. evighetsgäldenärer som inte under överskådlig tid kommer att kunna bli skuldfria. Det handlar om personer som antingen varit föremål för löneutmätning under ett flertal år utan att skuldbördan egentligen minskat eller personer som ständigt återkommer som gäldenärer hos kronofogdemyndigheterna. Visserligen finns det möjlighet att ansöka om skuldsanering (enligt lag 1994:334) men det är långt ifrån alla gäldenärer som uppfyller de villkor som gäller för att ansökan ska beviljas. Enligt

Fel! Okänt namn på

skuldsaneringslagen ska gäldenärens insolvens i princip aldrig beräknas kunna upphöra för att skuldsanering ska beviljas.

Kraven är mycket högt ställda. En övermäktig skuldbörda och en livslång indrivning innebär ofta att gäldenären tappar vilja och förmåga att sköta även andra förpliktelser. Överskuldssättningen leder till en ond cirkel där den skuldsatta personen får svårt att t.ex. teckna ett hyreskontrakt, skaffa telefonabonnemang osv. För en ung människa på väg ut i vuxenlivet är detta direkt förödande. En evighetsgäldenär saknar möjlighet att delta i samhället på samma villkor som personer som inte är överskuldssatta.

Överskuldssättning leder till ökad risk för social utslagning. I såväl internationell som nationell forskning har man sedan länge kunnat etablera säkra samband mellan fattigdom och psykisk och fysisk ohälsa samt ökad dödlighet (Konsumentverket, PM 2003:04, se utlåtande av R. Ahlström, bilaga 7).

Både civilutskottet, f.d. lagutskottet och finansutskottet har tidigare avslagit motioner med förslag som syftar till att minska överskuldssättningen. Utskotten hänvisar till pågående beredningsarbete inom Regeringskansliet (bet. 2005/06:LU35, bet. 2005/06:FiU14, bet. 2006/07:CU12).

5 Regeringens utredning

Regeringen tillsatte under våren 2007 en utredning om bl.a. skuldnedsättning (dir. 2007:29). Enligt direktiven till utredningen framgår dock att denna huvudsakligen syftar till att lämna förslag om skuldsättning för överskuldssatta företagare med personligt ansvar för företagets skulder, vilket är långt ifrån tillräckligt.

Vidare ska utredaren ”undersöka varför privatpersoner som är så skuldsatta att de inom överskådlig framtid inte kan betala sina skulder inte söker, eller inte beviljas, skuldsanering”. Utredaren ska även undersöka hur många s.k. evighetsgäldenärer det kan antas finnas och ”beroende på vad undersökningen utvisar” föreslå åtgärder för att underlätta för dessa att ta sig ur överskuldssättningen (dir. 2007:29 s. 9).

Vi anser att regeringens utredning delvis har fel fokus samt att den inte är tillräckligt inriktad på att ta fram konkreta åtgärder. Vi är, liksom bl.a. Kronofogdemyndigheten och Skatteverket, redan medvetna om att problemet med överskuldssättning är mycket stort. Vi kräver åtgärder och inte kartläggningar av antalet överskuldssatta.

Vänsterpartiet anser därför att det är angeläget att regeringen snarast tar itu med de stora problem som överskuldssättningen orsakar. Vi presenterar nedan ett antal förslag som syftar till att ge de personer som fastnat i skuldfällor en chans att bli skuldfria.

6 Sms-lån en skuldfälla för ungdomar

Kronofogdemyndighetens egna rapporter visar att Vänsterpartiet haft rätt i sina farhågor när det gäller skuldsättning kopplad till sms-lån. Sms-lånen är lättillgängliga, anonyma och snabba. Denna typ av snabbblån går också att ta via Internet eller telefon. Inom 15 minuter kan en person som sedan tidigare har betalningsanmärkningar få tusentals kronor insatta på sitt bankkonto, pengar som många låntagare sedan har svårt att betala tillbaka. Någon ordentlig kreditprövning görs inte. Finansinspektionen saknar även möjlighet att utöva tillsyn fullt ut över de låneinstitut som erbjuder sms-lån.

Enligt KFM riktar sig nästan hälften av ansökningarna om betalningsföreläggande vad gäller sms-lån till ungdomar. En översyn gjord av KFM hösten 2006 visade att 44 % av ansökningarna om betalningsföreläggande rörande sms-lån riktade sig till personer mellan 18 och 25 år. Av dessa ungdomar hade dessutom 60 % andra skulder registrerade i KFM:s register. Siffrorna är lika oroväckande höga hösten 2007, och KFM redovisar att det snart finns 4000 ungdomar i deras register. KFM visar i en ny rapport från augusti 2007 att sms-lånen har utvecklats till en skuldfälla för framför allt ungdomar. Antalet ärenden som handlar om sms-lån har ökat lavinartat och är nu uppe i 1 000 ansökningar om betalningsföreläggande varje månad.

Om den negativa trenden inte bryts befarar KFM att antalet ärenden under 2007 kommer att överstiga 10 000. KFM har även dragit slutsatsen att sms-lånen främst riktar sig till grupper av människor som redan är ekonomiskt utsatta. Enligt en finländsk rapport används lånen ofta till att betala mat, alkohol eller annan konsumtion. Regeringen bör därför snarast lägga fram förslag till ändring i lagstiftning som innebär att sms-lån och andra snabbblån förbjuds. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Absolut preskriptionstid

Enligt 2 § preskriptionslagen (1981:130) preskriberas en fordran tio år efter tillkomsten om inte preskriptionen avbryts innan dess. Preskriptionstiden för s.k. konsumentfordringar är tre år. Av 5 § framgår dock att preskriptionen kan avbrytas bl.a. genom att gäldenären själv betalar ränta eller amortering eller på något annat sätt erkänner fordringen gentemot borgenären.

Vidare kan borgenären avbryta preskriptionen genom att skicka betalningspåminnelser eller andra skriftliga krav till gäldenären. Om borgenären väljer att väcka talan mot gäldenären eller att åberopa fordringen mot gäldenären i någon annan ordning så leder även detta till preskriptionsavbrott. Efter avbrottet börjar en ny preskriptionstid att löpa. Detta innebär i praktiken att det i de allra flesta fall aldrig kommer att ske någon preskription av privaträttsliga fordringar. Följden blir att en skuld kan indrivnas under gäldenärens hela livstid.

Fel! Okänt namn på

Vänsterpartiet anser att det är angeläget att personer som blivit s.k. evighetsgäldenärer ges möjlighet att leva ett skuldfritt liv. Dagens skuldsaneringslag är otillräcklig. Det är inte rimligt att människor ska bli utsatta för livslång utmätning av en skuld som hela tiden växer till följd av nytillkomna avgifter och räntepåslag. Genom att införa en absolut preskriptionstid för privaträttsliga fordringar tvingas kreditinstituten att ta ansvar för att kontrollera att låntagaren redan vid avtalsstillfället har en verklig betalningsförmåga. I Finland tillämpar man sedan mars 2004 en modell där en skuld slutgiltigt preskriberas 15 år efter att en lagakraftvunnen dom meddelats beträffande skulden. Därefter får skulden inte längre indrivas.

Vi anser att liknande ändringar snarast bör göras i den svenska lagstiftningen. Regeringen bör omgående lägga fram förslag till ändringar i preskriptionslagen som innebär att en absolut preskriptionstid införs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Prövning om en fordran är preskriberad

Det förekommer att borgenärer, vanligtvis inkassobolag, söker verkställighet hos kronofogdemyndigheten på mycket gamla exekutionstitlar. Enligt gällande regler i utsökningsbalken måste gäldenären själv göra en s.k. preskriptionsinvändning för att kronofogdemyndigheten ska kunna pröva frågan om fordran är preskriberad.

Vi anser i likhet med Skatteverket i skrivelse 041229, dnr 130 579797-04/113, att det i stället bör ankomma på den borgenär som ansöker om verkställighet att visa att en fordran fortfarande är levande innan KFM prövar yrkandet. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att KFM självmant ska kunna pröva frågan om fordran som omfattas av en ansökan om verkställighet är preskriberad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Räntetak

Enligt gällande räntelag (1975:635) råder avtalsfrihet när det gäller t.ex. dröjsmålsränta för konsumtionskrediter. Skuldbördan som s.k. evighetsgäldenärer dras med består ofta av förfallna räntor. Ränteskulden är ofta så stor att gäldenären aldrig hinner börja betala av den ursprungliga kapitalskulden. Kreditgivare erbjuder ofta lån som är räntefria under en viss period. Om låntagaren inte betalar krediten under denna period övergår dock den totala krediten till att börja löpa med en i många fall oskäligt hög ränta.

Konsumentverket har i sin undersökning noterat att kreditgivarna i samband med utskick av inbetalningskort ofta försöker locka låntagaren att öka sin kredit och att förlänga återbetalningstiden, vilket medför att krediten upphör att vara räntefri (Konsumentverket, PM 2003:04). I Finland finns sedan

juli 2002 en tvingande bestämmelse avseende konsumtionskrediter och krediter för bostadsfinansiering som innebär att dröjsmålsräntan inte får överstiga Europeiska Centralbankens styrränta med ett tillägg på två procentenheter.

Med en begränsning av dröjsmålsräntan skulle skuldbördan kunna bli mer hanterlig för de gäldenärer som i dagsläget inte har möjlighet att betala av kapitalsskulden. Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det införs ett tak för högsta tillåtna räntesats när det gäller konsumtionskrediter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Kreditprövning

Av Finansinspektionens allmänna råd framgår att en s.k. förenklad kreditprövning kan ske om kreditbeloppet är högst 50 % av gällande prisbasbelopp.

Eftersom även mindre krediter, som t.ex. sms-lån, kan leda till överskuld-sättning så anser Vänsterpartiet att gränsen för när förenklad kreditprövning får tillämpas bör sänkas. Det är inte rimligt att kreditinstitut ska bereda sig vinning genom att bevilja krediter med oskäliga villkor utan att ta ansvar för att låntagaren också har ekonomiska förutsättningar att göra rätt för sig. Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att beloppsgränsen för när en förenklad kreditprövning får ske sänks. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Betalningsanmärkningar

En uppgift om en skuld som är obetald eller inte har betalats i tid kan leda till en s.k. betalningsanmärkning hos upplysningscentralen (UC). Betalningsanmärkningar på privatpersoner finns kvar i UC:s register i tre år. Avgörande för om betalningsanmärkningen finns kvar är bl.a. om och när skulden betalats och om KFM har hunnit fatta beslut i ärendet eller inte. Den som drabbas av en betalningsanmärkning kan inte teckna hyreskontrakt, skaffa ett telefonabonnemang eller handla något på avbetalning under tre års tid. Det spelar ingen roll att skulden har reglerats.

Det är inte ovanligt att en person hamnar i UC:s register på grund av en försent inbetald räkning. Vidare är det inte ovanligt att människor får betalningsanmärkningar på felaktiga grunder och att de har små eller inga möjligheter att rätta den felaktiga uppgiften. Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att betalningsanmärkningar för privatpersoner kvarstår i ett år i stället för tre år samt att betalningsanmärkningar som registrerats felaktigt blir lättare att radera ur UC:s register. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

12 Utsökningsbalken

I utsökningsbalken (UB) regleras frågor om utmätning m.m. Den förra regeringen hade för avsikt att göra en översyn av UB men hann aldrig påbörja arbetet. Vi anser att det är angeläget att UB ses över i sin helhet men främst reglerna om vilka tillgångar en gäldenär får undanta från utmätning enligt 6 kap UB.

Många överskuldssatta män och kvinnor och deras barn lever under långa perioder i praktiken på belopp som ligger i närheten av eller understiger existensminimum. Vidare är vi djupt oroade över vilka konsekvenser som den borgerliga regeringens lagändring om ökad självfinansiering av a-kassan får för personer som redan är överskuldssatta eller lever på marginalen. Förbehållsbeloppet bör ökas för att bl.a. möjliggöra för människor att kunna betala sina a-kasseavgifter.

Regeringen bör tillsätta en utredning som gör en översyn av reglerna i utsökningsbalken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13 Barn som växer upp i fattigdom

Enligt artikel 27 i konventionen om barnets rättigheter ska staten tillförsäkra alla barn en skälig levnadsstandard. Så sker dessvärre inte idag. Det saknas t.ex. tillgänglig statistik om hur många barn som växer upp i fattigdom till följd av att föräldrarna är föremål för utmätning. Vi anser att det är av stor vikt att bekämpa barnfattigdomen eftersom barn som växer upp i utanförskap riskerar att få en betydligt sämre start i livet än andra barn. Riksdagen saknar idag kunskap om hur många barn som växer upp med föräldrar som är föremål för utmätning. Denna kunskap måste vi erövra så att vi kan vidta åtgärder.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att ta reda på hur många barn som växer upp med föräldrar som är föremål för utmätning. Utredaren bör även komma med förslag till åtgärder för att förbättra livssituationen för dessa barn. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen bör i regleringsbrev ge KFM i uppgift att i sin statistik alltid redovisa antalet barn som lever med föräldrar som är föremål för utmätning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14 Saneringslån

I Finland kan den s.k. Garantistiftelsen lämna borgen åt en överskuldssatt privatperson för att hon eller han ska få ett nytt banklån och kunna betala av sina gamla skulder. Gäldenären ska efter att borgensåtagandet lämnas fullgöra sina förpliktelser gentemot banken som beviljat lånet. Om detta inte sker,

inträder stiftelsen som borgensman. Målet med Garantistiftelsens verksamhet är även förebyggande. Borgen kan beviljas för att en kredittagare t.ex. ska kunna finansiera diverse inköp till bostaden med ett vanligt banklån. Låntagaren behöver på så vis inte teckna ett kreditavtal till oskäligen villkor varpå ytterligare överskuldssättning undviks.

Syftet är att låntagaren ska få ekonomin i balans och få ett slut på skuldcirkeln. Av Finansinspektionens allmänna råd framgår att en kreditgivare bör vara restriktiv med att bevilja lån för sanering av tidigare skulder. Möjligheterna för en överskuldssatt person att på egen hand skaffa sig ett lån till bra villkor för att sanera sin ekonomi är därför begränsade. Genom att personer med hyresskulder ges en möjlighet att teckna s.k. saneringslån torde antalet vräkningar minska. Överskuldssatta människor skulle få möjlighet att leva ett värdigare liv med allt vad det innebär i form av minskat psykiskt lidande och minskad social utslagning och hemlöshet.

Vårt förslag är att KFM får i uppdrag att hantera saneringslåneverksamheten. I vår budgetmotion (2007/08:C325) lägger vi fram förslag på ökat anslag till KFM för att finansiera denna verksamhet.

Regeringen bör därför ta fram förslag till lagstiftning om ett statligt kreditinstitut som erbjuder saneringslån. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15 Sociala lån

För att förebygga överskuldssättning och för att främja ett hushålls förmåga att klara sin ekonomi har Finland, Holland, Irland och England infört s.k. sociala lån. Sociala lån kan beviljas en person som på grund av små inkomster och tillgångar inte annars kan få en kredit till rimliga villkor. Vid låneansökan görs en bedömning av låntagarens förmåga att betala tillbaka lånet varvid hänsyn tas till låntagarens nuvarande och framtida inkomster samt ålder, utgifter och skulder. Ett socialt lån ska inte ersätta socialbidrag, och en person som ligger under socialbidragsnormen ska därför inte beviljas lån.

I Holland drivs socialbankerna som icke vinstdrivande organisationer och utgör en del av det kommunala socialväsendet. I Finland är den vanligaste orsaken till att en person ansöker om ett socialt lån att få ekonomin under kontroll genom att betala av gamla skulder. Av krediterna beviljas ca 65 % för skötsel av skulder och 35 % för bl.a. inköp av hushållsmaskiner och betalning av hyresskulder (Konsumentverket, PM 2003:04).

Förslagsvis kan KFM även få i uppdrag att administrera en verksamhet med sociala lån. KFM behöver då självfallet ytterligare anslag. Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheterna för ett statligt kreditinstitut att erbjuda sociala lån. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

16 Översyn av inkassobolagens verksamhet

Datainspektionen utövar tillsyn över inkassoverksamheten som ska bedrivas enligt god inkassosed (4 § lag 1974:182). Detta innebär bl.a. att gäldenären inte får vållas onödig skada eller olägenhet eller utsättas för otillbörlig påtryckning eller annan otillbörlig inkassoåtgärd.

Trots det har inkassobolagen under senare år tillämpat en alltmer aggressiv indrivningsmetod (Konsumentverket, PM 2003:04). Gäldenärens möjlighet att betala av sin skuld har förkortats, indrivningsförsöken pågår under längre tid då fordringar säljs vidare från bolag till bolag, och även små belopp krävs in. Gäldenären är skyldig att utge ersättning för skriftliga betalningspåminnelser och kravbrev (lag 1981:739). En från början liten skuld kan således under inkassobolagens indrivningsförsök växa sig orimligt stor.

En gäldenär kan krävas på ersättning trots att den ursprungliga skulden betalats om fordringsägaren vill ha ersättning för kostnader som uppstått i samband med indrivningen. Vid ansökan om betalningsföreläggande hos KFM tillkommer ytterligare kostnader som drabbar gäldenären. Regeringen bör därför tillsätta en utredning med uppdrag att göra en översyn av inkassobolagens verksamhet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare anser vi att regeringen bör lägga fram förslag till ändring i lagstiftning i syfte att strama upp inkassoverksamheten. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag till ändring i lagstiftning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 25 september 2007

Egon Frid (v)

Rossana Dinamarca (v)

Elina Linna (v)

Siv Holma (v)

Eva Olofsson (v)